๖.๒. วิกรณวิธานะ

วิธีแบ่งหมวดธาตุด้วยวิกรณปัจจัย

๖.๒.๑. ภูวาทิคณะ

หมวดธาตุมี ภู เป็นต้น

ภูวาทิคณะ แบ่งออกเป็น ๔ นัย คือ

(๑)	**อวุฑฺฒิกภูวาทินยะ**	วิธีของ ภูวาทิคณธาตุ ที่ทำวุฑฺฒิบ้าง ไม่วุฑฺฒิบ้าง
(๒)	**ตุทาทินยะ**	วิธีของ ตุทธาตุ เป็นต้น
(๓)	**หูวาทินยะ**	วิธีของ หูธาตุ เป็นต้น
(๔)	**ชุโหตฺยาทินยะ**	วิธีของ หุธาตุ เป็นต้น

(๑) อวุฑฺฒิกภูวาทินยะ

วิธีของ ภูวาทิคณธาตุ ที่วุฑฺฒิบ้าง ไม่วุฑฺฒิบ้าง

๔๗๖. **อิสูยมูนมนฺโต จฺโฉ วา.** (๔ บท, อาเทสวิธิ)

อาเทศ สฺ และ มฺ อันเป็นพยัญชนะสุดท้ายของ อิสุ และ ยมุ ธาตุ เป็น จฺฉ บ้าง

(สฺ ของ อิสุ เป็น จฺฉ, มฺ ของ ยมุ เป็น จฺฉ)

วาศัพท์ มีอรรถววัตถิตวิภาสา กล่าวกำหนดวิธี ๒ อย่าง คือ

๑. **อนิจฺจวิธิ** อาเทศเป็น จฺฉ บ้าง, วุฑฺฒิ บ้าง

เช่น	อิจฺฉติ, เอสติ	= อิสุ + อ + ติ	ปรารถนา
	นิยจฺฉติ, นิยมติ	= นิ + ยมุ + อ + ติ	หลีก งด เว้น

๒. **อสนฺตวิธิ** ไม่อาเทศเป็น จฺฉ ด้วยสูตรนี้ แต่อาเทศในสูตรอื่นได้

เช่น	สญฺญมติ	= สํ + ยมุ + อ + ติ	สำรวม ระวัง

อนฺโต จฺโฉ วา โยควิภาค คือการแบ่งสูตรเพื่ออาเทศ **สฺ** ของ **อาส** ธาตุ เป็น **จฺโฉ** บ้าง

อิสุ อิจฺฉากนฺตีสุ ในความปรารถนา ใคร่ (ชอบ พอใจ ยินดี)

วัตตมานา กัตตุ

๑. อิสุธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ สฺ เป็น จฺฉ)			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
อิจฺฉติ	**อิจฺฉนฺติ**	**อิจฺฉเต**	**อิจฺฉนฺเต**
อิจฺฉสิ	**อิจฺฉถ**	**อิจฺฉเส**	**อิจฺฉวฺเห**
อิจฺฉามิ	**อิจฺฉาม**	**อิจฺเฉ**	**อิจฺฉามฺเห**

๒. อิสุธาตุ สัททปทมาลา (วุทธิ อิ เป็น เอ)				
ปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
เอสติ	**เอสนฺติ**		**เอสเต**	**เอสนฺเต**
เอสสิ	**เอสถ**		**เอสเส**	**เอสวฺเห**
เอสามิ	**เอสาม**		**เอเส**	**เอสามฺเห**

วัตตมานา กัมมะ

๑. อิสุธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ สฺ เป็น จฺฉ)				
อาเทศเป็นปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
อิจฺฉิยติ	**อิจฺฉิยนฺติ**		**อิจฺฉิยเต**	**อิจฺฉิยนฺเต**
อิจฺฉิยสิ	**อิจฺฉิยถ**		**อิจฺฉิยเส**	**อิจฺฉิยวฺเห**
อิจฺฉิยามิ	**อิจฺฉิยาม**		**อิจฺฉิเย**	**อิจฺฉิยามฺเห**

๒. อิสุธาตุ สัททปทมาลา (วุทธิ อิ เป็น เอ)				
ปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
เอสียติ	**เอสียนฺติ**		**เอสียเต**	**เอสียนฺเต**
เอสียสิ	**เอสียถ**		**เอสียเส**	**เอสียวฺเห**
เอสียามิ	**เอสียาม**		**เอสีเย**	**เอสียามฺเห**

๓. อิสุธาตุ สัททปทมาลา (ย เป็นปุพพรูป)				
ปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
อิสฺสติ	**อิสฺสนฺติ**		**อิสฺสเต**	**อิสฺสนฺเต**
อิสฺสสิ	**อิสฺสถ**		**อิสฺสเส**	**อิสฺสวฺเห**
อิสฺสามิ	**อิสฺสาม**		**อิสฺเส**	**อิสฺสามฺเห**

ปัญจมี กัตตุ

๑. อิสุธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ สฺ เป็น จฉฺ)				
ปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
อิจฺฉตุ	**อิจฺฉนฺตุ**		**อิจฺฉตํ**	**อิจฺฉนฺตํ**
อิจฺฉ อิจฺฉาหิ	**อิจฺฉถ**		**อิจฺฉสฺสุ**	**อิจฺฉวฺโห**
อิจฺฉามิ	**อิจฺฉาม**		**อิจฺเฉ**	**อิจฺฉามเส**

๒. อิสุธาตุ สัททปทมาลา (วุทธิ อิ เป็น เอ)				
ปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
เอสตุ	**เอสนฺตุ**		**เอสตํ**	**เอสนฺตํ**
เอส เอสาหิ	**เอสถ**		**เอสสฺสุ**	**เอสวฺโห**
เอสามิ	**เอสาม**		**เอเส**	**เอสามเส**

สัตตมี กัตตุ

๑. อิสุธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ สฺ เป็น จฉฺ)				
ปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
อิจฺเฉยฺย	**อิจฺเฉยฺยุํ**		**อิจฺเฉถ**	**อิจฺเฉรํ**
อิจฺเฉยฺยาสิ	**อิจฺเฉยฺยาถ**		**อิจฺเฉโถ**	**อิจฺเฉยฺยาวฺโห**
อิจฺเฉยฺยามิ	**อิจฺเฉยฺยาม**		**อิจฺเฉยฺยํ**	**อิจฺเฉยฺยามฺเห**

๒. อิสุธาตุ สัททปทมาลา (วุทธิ อิ เป็น เอ)				
ปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
เอเสยฺย	**เอเสยฺยุํ**		**เอเสถ**	**เอเสรํ**
เอเสยฺยาสิ	**เอเสยฺยาถ**		**เอเสโถ**	**เอเสยฺยาวฺโฬ**
เอเสยฺยามิ	**เอเสยฺยาม**		**เอเสยฺยํ**	**เอเสยฺยามฺเห**

ปโรกขาและหิยยัตตนี มีใช้น้อย นักศึกษาเขียนเองก็ได้

อัชชตนี กัตตุ

๑. อิสฺธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ สฺ เป็น จฺฉฺ)			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
อิจฺฉิ อิจฺฉี	**อิจฺฉึสุ อิจฺฉุํ**	**อิจฺฉา**	**อิจฺฉู**
อิจฺฉิ อิจฺโฉ	**อิจฺฉิตฺถ**	**อิจฺฉิเส**	**อิจฺฉิวฺหํ**
อิจฺฉึ	**อจฺฉิมฺห อิจฺฉิมฺหา**	**อิจฺฉํ**	**อิจฺฉิมฺเห**

๒. อิสฺธาตุ สัททปทมาลา (วุทธิ อิ เป็น เอ)			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
เอสิ เอสี	**เอสึสุ เอสุํ**	**เอสา**	**เอสู**
เอสิ เอโส	**เอสิตฺถ**	**เอสิเส**	**เอสิวฺหํ**
เอสึ	**เอสิมฺห เอสิมฺหา**	**เอสํ**	**เอสิมฺเห**

ภวิสสันตี กัตตุ

๑. อิสฺธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ สฺ เป็น จฺฉฺ)			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
อิจฺฉิสฺสติ	**อิจฺฉิสฺสนฺติ**	**อิจฺฉิสฺสเต**	**อิจฺฉิสฺสนฺเต**
อิจฺฉิสฺสสิ	**อิจฺฉิสฺสถ**	**อิจฺฉิสฺสเส**	**อิจฺฉิสฺสวฺเห**
อิจฺฉิสฺสามิ	**อิจฺฉิสฺสาม**	**อิจฺฉิสฺสํ**	**อิจฺฉิสฺสามฺเห**

๒. อิสฺธาตุ สัททปทมาลา (วุทธิ อิ เป็น เอ)			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
เอสิสฺสติ	**เอสิสฺสนฺติ**	**เอสิสฺสเต**	**เอสิสฺสนฺเต**
เอสิสฺสสิ	**เอสิสฺสถ**	**เอสิสฺสเส**	**เอสิสฺสวฺเห**

เอสิสฺสามิ	เอสิสฺสาม		เอสิสฺสํ	เอสิสฺสามฺเห

กาลาติปัตติ กัตตุ

๑. อิสุธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ สฺ เป็น จฺฉ)				
ปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
อิจฺฉิสฺสา	**อิจฺฉิสฺสํสุ**		**อิจฺฉิสฺสถ**	**อิจฺฉิสฺสิสุ**
อิจฺฉิสฺเส	**อิจฺฉิสฺสถ**		**อิจฺฉิสฺสเส**	**อิจฺฉิสฺสวฺเห**
อิจฺฉิสฺสํ	**อิจฺฉิสฺสามฺหา**		**อิจฺฉิสฺสึ**	**อิจฺฉิสฺสามฺหเส**

๒. อิสุธาตุ สัททปทมาลา (วุทธิ อิ เป็น เอ)				
ปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
เอสิสฺสา	**เอสิสฺสํสุ**		**เอสิสฺสถ**	**เอสิสฺสิสุ**
เอสิสฺเส	**เอสิสฺสถ**		**เอสิสฺสเส**	**เอสิสฺสวฺเห**
เอสิสฺสํ	**เอสิสฺสามฺหา**		**เอสิสฺสึ**	**เอสิสฺสามฺหเส**

ทำตัวรูป

อิจฺฉติ = อิสุ + อ + ติ (กัตตุ)

อิจฺฉติ ศัพท์เดิมคือ อิสุ อิจฺฉากนฺตีสุ ในความปรารถนา ใคร่ ยินดี พอใจ ชอบ

อิสุ - เรียก อิสุ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
อิสฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
อิสฺ ติ - ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
อิสฺ อ ติ - ลง อ วิกรณปัจจัย = ภูวาทิโต อ.
อิจฺฉ อ ติ - อาเทศ สฺ เป็น จฺฉ = อิสุยมูนมนฺโต จฺโฉ วา.
อิจฺฉติ - รวม จฺฉ เข้ากับสระ อ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
อิจฺฉติ - สำเร็จรูปเป็น **อิจฺฉติ** ย่อมปรารถนา

เอสติ = อิสุ + อ + ติ (กัตตุ)

อิจฺฉติ ศัพท์เดิมคือ อิสุ อิจฺฉากนฺตีสุ ในความปรารถนา ใคร่ ยินดี พอใจ ชอบ

อิสุ - เรียก อิสุ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
อิสฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
อิสฺ ติ - ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.

อิสฺ อ ติ - ลง อ วิกรณปัจจัย = ภูวาทิโต อ.
เอสฺ อ ติ - วุทธิ อิ เป็น เอ = อญฺเญสุ จ.
เอสติ - รวม สฺ เข้ากับสระ อ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
เอสติ - สำเร็จรูปเป็น **เอสติ** ย่อมปรารถนา

ยมุ อุปรเม ในการหลีก งด เว้น

วัตตมานา กัตตุ

๑. ยมุธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ มฺ เป็น จฺฉ)				
ปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
นิยจฺฉติ	**นิยจฺฉนฺติ**		**นิยจฺฉเต**	**นิยจฺฉนฺเต**
นิยจฺฉสิ	**นิยจฺฉถ**		**นิยจฺฉเส**	**นิยจฺฉวฺเห**
นิยจฺฉามิ	**นิยจฺฉาม**		**นิยจฺเฉ**	**นิยจฺฉามฺเห**

๒. ยมุธาตุ สัททปทมาลา (ไม่อาเทศ)				
ปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
นิยมติ	**นิยมนฺติ**		**นิยมเต**	**นิยมนฺเต**
นิยมสิ	**นิยมถ**		**นิยมเส**	**นิยมวฺเห**
นิยมามิ	**นิยมาม**		**นิยเม**	**นิยมามฺเห**

๓. สํปุพพะ ยมุธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ ํ กับ ย เป็น ญ)				
ปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
สญฺญมติ	**สญฺญมนฺติ**		**สญฺญมเต**	**สญฺญมนฺเต**
สญฺญมสิ	**สญฺญมถ**		**สญฺญมเส**	**สญฺญมวฺเห**
สญฺญมามิ	**สญฺญมาม**		**สญฺญเม**	**สญฺญมามฺเห**

วัตตมานา กัมมะ

๑. ยมฺธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ มฺ เป็น จฺฉ)				
ปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
นิยจฺฉียติ	**นิยจฺฉียนฺติ**		**นิยจฺฉียเต**	**นิยจฺฉียนฺเต**
นิยจฺฉียสิ	**นิยจฺฉียถ**		**นิยจฺฉียเส**	**นิยจฺฉียวฺเห**
นิยจฺฉียามิ	**นิยจฺฉียาม**		**นิยจฺฉีเย**	**นิยจฺฉียามฺเห**

๒. ยมฺธาตุ สัททปทมาลา (ไม่อาเทศ)				
ปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
นิยมียติ	**นิยมียนฺติ**		**นิยมียเต**	**นิยมียนฺเต**
นิยมียสิ	**นิยมียถ**		**นิยมียเส**	**นิยมียวฺเห**
นิยมียามิ	**นิยมียาม**		**นิยมีเย**	**นิยมียามฺเห**

๓. ยมฺธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ มฺ เป็นปุพพรูป)				
ปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
นิยมฺมติ	**นิยมฺมนฺติ**		**นิยมฺมเต**	**นิยมฺมนฺเต**
นิยมฺมสิ	**นิยมฺมถ**		**นิยมฺมเส**	**นิยมฺมวฺเห**
นิยมฺมามิ	**นิยมฺมาม**		**นิยมฺเม**	**นิยมฺมามฺเห**

๔. สํปุพพะ ยมฺธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ ํ กับ ย เป็น ญ)				
ปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
สญฺญมียติ	**สญฺญมียนฺติ**		**สญฺญมียเต**	**สญฺญมียนฺเต**
สญฺญมียสิ	**สญฺญมียถ**		**สญฺญมียเส**	**สญฺญมียวฺเห**
สญฺญมียามิ	**สญฺญมียาม**		**สญฺญมีเย**	**สญฺญมียามฺเห**

ปัญจมี กัตตุ

๑. ยมุธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ มฺ เป็น จฺฉฺ)			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
นิยจฺฉตุ	**นิยจฺฉนฺตุ**	**นิยจฺฉตํ**	**นิยจฺฉนฺตํ**
นิยจฺฉ นิยจฺฉาหิ	**นิยจฺฉถ**	**นิยจฺฉสฺสุ**	**นิยจฺฉวฺโห**
นิยจฺฉามิ	**นิยจฺฉาม**	**นิยจฺเฉ**	**นิยจฺฉามเส**

๒. สํปุพพะ ยมุธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ -ํ กับ ย เป็น ญ)			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
สญฺญมตุ	**สญฺญมนฺตุ**	**สญฺญมตํ**	**สญฺญมนฺตํ**
สญฺญม สญฺญมาหิ	**สญฺญมถ**	**สญฺญมสฺสุ**	**สญฺญมวฺโห**
สญฺญมามิ	**สญฺญมาม**	**สญฺญเม**	**สญฺญมามเส**

สัตตมี กัตตุ

๑. ยมุธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ มฺ เป็น จฺฉฺ)			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
นิยจฺเฉยฺย	**นิยจฺเฉยฺยุํ**	**นิยจฺเฉถ**	**นิยจฺเฉรํ**
นิยจฺเฉยฺยาสิ	**นิยจฺเฉยฺยาถ**	**นิยจฺเฉโถ**	**นิยจฺเฉยฺยาวฺโห**
นิยจฺเฉยฺยามิ	**นิยจฺเฉยฺยาม**	**นิยจฺเฉยฺยํ**	**นิยจฺเฉยฺยามฺเห**

๒. ยมุธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ -ํ กับ ย เป็น ญ)			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
สญฺญเมยฺย	**สญฺญเมยฺยุํ**	**สญฺญเมถ**	**สญฺญเมรํ**
สญฺญเมยฺยาสิ	**สญฺญเมยฺยาถ**	**สญฺญเมโถ**	**สญฺญเมยฺยาวฺโห**
สญฺญเมยฺยามิ	**สญฺญเมยฺยาม**	**สญฺญเมยฺยํ**	**สญฺญเมยฺยามฺเห**

อัชชตนี กัตฺตุ

๑. ยมุธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ มฺ เป็น จฺฉ)			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
นิยจฺฉี	**นิยจฺฉึสุ**	**นิยจฺฉา**	**นิยจฺฉู**
นิยจฺฉิ	**นิยจฺฉิตฺถ**	**นิยจฺฉิเส**	**นิยจฺฉิวฺหํ**
นิยจฺฉึ	**นิยจฺฉิมฺหา**	**นิยจฺฉํ**	**นิยจฺฉิมฺเห**

๒. ยมุธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ -ํ กับ ย เป็น ญ)			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
สญฺญมี	**สญฺญมึสุ**	**สญฺญมา**	**สญฺญมู**
สญฺญมิ	**สญฺญมิตฺถ**	**สญฺญมิเส**	**สญฺญมิวฺหํ**
สญฺญมึ	**สญฺญมิมฺหา**	**สญฺญมํ**	**สญฺญมิมฺเห**

ภวิสสันตี กัตฺตุ

๑. ยมุธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ มฺ เป็น จฺฉ)			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
นิยจฺฉิสฺสติ	**นิยจฺฉิสฺสนฺติ**	**นิยจฺฉิสฺสเต**	**นิยจฺฉิสฺสนฺเต**
นิยจฺฉิสฺสสิ	**นิยจฺฉิสฺสถ**	**นิยจฺฉิสฺสเส**	**นิยจฺฉิสฺสวฺเห**
นิยจฺฉิสฺสามิ	**นิยจฺฉิสฺสาม**	**นิยจฺฉิสฺสํ**	**นิยจฺฉิสฺสามฺเห**

๒. ยมุธาตุ สัททปทมาลา (อาเทศ -ํ กับ ย เป็น ญ)			
ปรัสสบท		อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
สญฺญมิสฺสติ	**สญฺญมิสฺสนฺติ**	**สญฺญมิสฺสเต**	**สญฺญมิสฺสนฺเต**
สญฺญมิสฺสสิ	**สญฺญมิสฺสถ**	**สญฺญมิสฺสเส**	**สญฺญมิสฺสวฺเห**
สญฺญมิสฺสามิ	**สญฺญมิสฺสาม**	**สญฺญมิสฺสํ**	**สญฺญมิสฺสามฺเห**

กาลาติปัตติ กัตตุ

๑. **ยมุธาตุ สัททปทมาลา** (อาเทศ มฺ เป็น จฺฉ)				
ปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
นิยจฺฉิสฺส	**นิยจฺฉิสฺสํสุ**		**นิยจฺฉิสฺสถ**	**นิยจฺฉิสฺสิสุ**
นิยจฺฉิสฺเส	**นิยจฺฉิสฺสถ**		**นิยจฺฉิสฺสเส**	**นิยจฺฉิสฺสวฺเห**
นิยจฺฉิสฺสํ	**นิยจฺฉิสฺสมฺห**		**นิยจฺฉิสฺสึ**	**นิยจฺฉิสฺสามฺหเส**

๒. **ยมุธาตุ สัททปทมาลา** (อาเทศ ํ กับ ย เป็น ญ)				
ปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
สญฺญมิสฺส	**สญฺญมิสฺสํสุ**		**สญฺญมิสฺสถ**	**สญฺญมิสฺสิสุ**
สญฺญมิสฺเส	**สญฺญมิสฺสถ**		**สญฺญมิสฺสเส**	**สญฺญมิสฺสวฺเห**
สญฺญมิสฺสํ	**สญฺญมิสฺสมฺห**		**สญฺญมิสฺสึ**	**สญฺญมิสฺสามฺหเส**

ทำตัวรูป

นิยจฺฉติ = นิ + ยมุ + อ + ติ (กัตตุ)

นิยจฺฉติ ศัพท์เดิมคือ นิปุพพ ยมุ อุปรเม ในหลีก งด เว้น

นิ ยมุ - เรียก ยมุ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
นิ ยมฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
นิ ยมฺ ติ - ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
นิ ยมฺ อ ติ - ลง อ วิกรณปัจจัย = ภูวาทิโต อ.
นิ ยจฺฉฺ อ ติ - อาเทศ มฺ เป็น จฺฉ = อิสุยมูนมนฺโต จฺโฉ วา.
นิยจฺฉติ - รวม จฺฉ เข้ากับสระ อ หลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
นิยจฺฉติ - สำเร็จรูปเป็น **นิยจฺฉติ** ย่อมเว้น

สญฺญมติ = สํ + ยมุ + อ + ติ (กัตตุ)

สญฺญมติ ศัพท์เดิมคือ สํปุพพ ยมุ อุปรเม ในการสำรวม ระวัง

สํ ยมุ - เรียก ยมุ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
สํ ยมฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
สํ ยมฺ ติ - ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
สํ ยมฺ อ ติ - ลง อ วิกรณปัจจัย = ภูวาทิโต อ.
สญมฺ อ ติ - อาเทศ นิคหิต กับ ย เป็น ญ = ส เย จ.

สณฺณมฺ อ ติ	- ซ้อน ณฺ	= ปร เทฺวภาโว ฐาเน.
สณฺณมติ	- รวม มฺ เข้ากับสระ อ หลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
สณฺณมติ	- สำเร็จรูปเป็น **สณฺณมติ** ย่อมสำรวม	

ตั้งแต่นี้เป็นต้นไป จำแนกสัททปทมาลา โดยย่อ

อาส อุปเวสเน ในการเข้าไป

วัตตมานา ย่อมเข้าไป เข้าอยู่ อาศัยอยู่

กัตตุ อุ. **อจฺฉติ อจฺฉนฺติ, อจฺฉสิ อจฺฉถ, อจฺฉามิ อจฺฉาม.**
อาเทศ สฺ เป็น จฺฉ = อนฺโต จฺโฉ วา โยควิภาค ในสูตร อิสุยมูนมนฺโต จฺโฉ วา.
เพราะพยัญชนสังโยค รัสสะ อา เป็น อ = กฺวจิ ธาตุ...

อุปาสติ อุปาสนฺติ, อุปาสสิ อุปาสถ, อุปาสามิ อุปาสาม. ย่อมเข้าใกล้ เข้าหา

วัตตมานา

กัมมะ อุ. **อจฺฉียติ อจฺฉียนฺติ, อจฺฉียสิ อจฺฉียถ, อจฺฉียามิ อจฺฉียาม.**
อุปาสียติ อุปาสียนฺติ, อุปาสียสิ อุปาสียถ, อุปาสียามิ อุปาสียาม.

ปัญจมี จงเข้าไป เข้าอยู่ อาศัยอยู่

กัตตุ อุ. **อจฺฉตุ อจฺฉนฺตุ**, ...
อุปาสตุ อุปาสนฺตุ, ...

สัตตมี พึงเข้าไป เข้าอยู่ อาศัยอยู่

กัตตุ อุ. **อจฺเฉยฺย อจฺเฉยฺยุํ**, ...
อุปาเสยฺย อุปาเสยฺยุํ, ...

อัชชตนี เข้าไปแล้ว เข้าอยู่ อาศัยอยู่

กัตตุ อุ. **อจฺฉี อจฺฉึสุ อจฺฉุํ**, ...
อุปาสี อุปาสึสุ อุปาสุํ, ...

ภวิสสันตี จักเข้าไป เข้าอยู่ อาศัยอยู่

กัตตุ อุ. **อจฺฉิสฺสติ อจฺฉิสฺสนฺติ**, ...
อุปาสิสฺสติ อุปาสิสฺสนฺติ, ...

กาลาติปัตติ กัตตุ

กัตตุ อุ. **อจฺฉิสฺส อจฺฉิสฺสํสุ**, ...
อุปาสิสฺส อุปาสิสฺสํสุ, ...

ลภ ลาเภ ในการได้

วัตตมานา ย่อมได้

กัตตุ อุ. **ลภติ ลภนฺติ, ลภสิ ลภถ, ลภามิ ลภาม.** ย่อมได้
ลภเต ลภนฺเต, ลภเส ลภวฺเห, ลเภ ลภามฺเห.

วัตตมานา

กัมมะ อุ. **ลพฺภติ ลพฺภนฺติ, ลพฺภสิ ลพฺภถ, ลพฺภามิ ลพฺภาม.** (ลภ + ย + เต ...)
ลพฺภเต ลพฺภนฺเต, ลพฺภเส ลพฺภวฺเห, ลพฺเภ ลพฺภามฺเห.
อาเทศ ย เป็น ภ ปุพพรูป = ปุพฺพรูปญฺจ.
อาเทศ ภฺ ตัวหน้า เป็น พฺ = กฺวจิ ธาตุ...

ปัญจมี จงได้

กัตตุ อุ. **ลภตุ ลภนฺตุ,** ...

ปัญจมี

กัมมะ อุ. **ลพฺภตุ ลพฺภนฺตุ,** ...
ลพฺภตํ ลพฺภนฺตํ, ...

สัตตมี พึงได้

กัตตุ อุ. **ลเภ ลเภยฺย ลเภยฺยุํ,** ...

สัตตมี

กัมมะ อุ. **ลพฺเภ ลพฺเภยฺย ลพฺเภยฺยุํ,** ...

๔๗๗. **ลภสฺมา อีอึนํ ตฺถตฺถํ.** (๓ บท, อาเทส+โลปวิธิ)
หลังจาก ลภ ธาตุ อาเทศ อี เป็น ตฺถ, อึ เป็น ตฺถํ, และลบพยัญชนะสุดท้ายธาตุ บ้าง

อัชชตนี กัตตุ

ลภธาตุ สัททปทมาลา				
ปรัสสบท			อัตตโนบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ		เอกวจนะ	พหุวจนะ
อลตฺถ อลภิ ลภิ อลภี ลภี	**อลภึสุ ลภึสุ**		**อลภา ลภา**	**อลภู ลภู**
อลโภ ลโภ อลภิ ลภิ	**อลภิตฺถ ลภิตฺถ**		**อลภิเส ลภิเส**	**อลภิวฺหํ ลภิวฺหํ**
อลตฺถํ อลภึ ลภึ	**อลภิมฺห ลภิมฺห อลภิมฺหา ลภิมฺหา**		**อลภํ ลภํ**	**อลภิมฺเห ลภิมฺเห**

ทำตัวรูป

อลตฺถ = อ + ลภ + อี (กัตตุ)

อลตฺถ ศัพท์เดิมคือ ลภ ลาเภ ในการได้

ลภ - เรียก ลภ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ลภฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
ลภฺ อี - ลง อี อัชชตนีวิภัตติ ในอดีตกาลอันใกล้ = สมีเปชฺชตนี.
อ ลภฺ อี - ลง อ อาคมหน้าธาตุ = อการาคโม หิยฺยตฺตนีอชฺชตนีกาลาติปตฺตีสุ.
อ ล ตฺถ - อาเทศ อี เป็น ตฺถ และลบ ภฺ สุดท้ายธาตุ = ลภสฺมา อีอึนํ ตฺถตฺถํ.

อลตฺถ - สำเร็จรูปเป็น **อลตฺถ** ได้ได้แล้ว

ภวิสสันตี กัตตุ

๑. หลังจาก **วจ มุจ ภุช** เป็นต้น อาเทศ **สฺส** เป็น **ข** = สปจฺจยศัพท์ ในสูตร กรสฺส สปจฺจยสฺส กาโห.
เพราะ **ข** อาเทศพยัญชนะสุดท้ายธาตุ เป็น **กฺ** = โก เข จ.

๒. หลังจาก **วส ฉิท ลภ** เป็นต้น อาเทศ **สฺส** เป็น **ฉ** = สปจฺจยศัพท์ ในสูตร กรสฺส สปจฺจยสฺส กาโห.
เพราะ **ฉ** อาเทศพยัญชนะสุดท้ายธาตุ เป็น **จฺ** = พฺยญฺชนนฺตสฺส โจ ฉปฺปจฺจเยสุ จ.

อุ. **ลจฺฉติ ลจฺฉนฺติ, ลจฺฉสิ ลจฺฉถ, ลจฺฉามิ ลจฺฉาม.** จักได้
ลภิสฺสติ ลภิสฺสนฺติ, ลภิสฺสสิ ลภิสฺสถ, ลภิสฺสามิ ลภิสฺสาม.

กาลาติปัตติ กัตตุ

กัตตุ อุ. **อลภิสฺส อลภิสฺสํสุ**, ... จักได้แล้ว

ทำตัวรูป

ลจฺฉติ = ลภ + สฺสติ (กัตตุ)

ลจฺฉติ ศัพท์เดิมคือ ลภ ลาเภ ในการได้

ลภ - เรียก ลภ ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
ลภฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
ลภฺ สฺสติ - ลง สฺสติ ภวิสสันตีวิภัตติ ในอนาคตกาล = อนาคเต ภวิสฺสนฺตี.
ลภฺ ฉติ - หลังจาก ลภฺ อาเทศ สฺส เป็น ฉ = สปจฺจยศัพท์ ในสูตร กรสฺส สปจฺจยสฺส กาโห.
ลจฺ ฉติ - เพราะ ฉ อาเทศ ภฺ เป็น จฺ = พฺยญฺชนนฺตสฺส โจ ฉปฺปจฺจเยสุ จ.
ลจฺฉติ - สำเร็จรูปเป็น **ลจฺฉติ** จักได้

วจ วิยตฺติยํ วาจายํ ในการพูดชัดเจน

วัตตมานา ย่อมกล่าว

กัตตุ อุ. **วจติ วจนฺติ, วจสิ วจถ, วจามิ วจาม.**

๔๗๘. วจวสวหาทีนมุกาโร วสฺส เย. (๔ บท, อาเทสวิธิ)

เพราะ ย ปัจจัย อาเทศ ว ของ วจ วส และ วห ธาตุเป็นต้น เป็น อุ

อาทิศัพท์ รวมเอาการอาเทศ ว ของ วฑฺฒ ธาตุ เป็น อุ ด้วย

วอักษรในสูตร มีความหมาย ๒ อย่าง คือ

๑. อาเทศ ว ทั้งตัว เป็น อุ เช่น อุจฺจเต อุจฺจนฺเต
๒. อาเทศ อ ของ ว เป็น อุ เช่น วุจฺจเต วุจฺจนฺเต, วุจฺจติ วุจฺจนฺติ

ว วิ. - **วสฺส อ ว.** สระ อ ของ ว อักษร ชื่อว่า ว (ฉัฏฐีตัปปุริสสมาส)

วัตตมานา

กัมมะ อุ. **อุจฺจเต อุจฺจนฺเต, อุจฺจเส อุจฺจวฺเห, อุจฺเจ อุจฺจามฺเห.**
วุจฺจเต วุจฺจนฺเต, วุจฺจเส วุจฺจวฺเห, วุจฺเจ วุจฺจามฺเห.
อุจฺจติ อุจฺจนฺติ, อุจฺจสิ อุจฺจถ, อุจฺจามิ อุจฺจาม.

วุจฺจติ วุจฺจนฺติ, วุจฺจสิ วุจฺจถ, วุจฺจามิ วุจฺจาม.

ทำตัวรูป

อุจฺจเต = วจ + ย + เต (กัมมะ)

อุจฺจเต ศัพท์เดิมคือ วจ วิยตฺติยํ วาจายํ ในการพูดชัดเจน

วจ	- เรียก วจ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
วจฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
วจฺ เต	- ลง เต วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
วจฺ ย เต	- ลง ย ปัจจัยในกัมมะ	= ภาวกมฺเมสุ โย.
อุจฺ ย เต	- เพราะ ย อาเทศ ว เป็น อุ	= วจวสวหาทีนมุกาโร วสฺส เย.
อุ จ เต	- อาเทศ จฺย เป็น จ	= ตสฺส จวคฺคยการวการตฺตํ สธาตฺวนฺตสฺส.
อุ จฺจ เต	- ซ้อน จ	= ปร เทฺวภาโว ฐาเน.
อุจฺจเต	- สำเร็จรูปเป็น **อุจฺจเต** ย่อมกล่าว	

วุจฺจเต = วจ + ย + เต (กัมมะ)

วุจฺจเต ศัพท์เดิมคือ วจ วิยตฺติยํ วาจายํ ในการพูดชัดเจน

วจ	- เรียก วจ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
วจฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
วจฺ เต	- ลง เต วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
วจฺ ย เต	- ลง ย ปัจจัยในกัมมะ	= ภาวกมฺเมสุ โย.
วุจฺ ย เต	- เพราะ ย อาเทศ อ ของ ว เป็น อุ	= วจวสวหาทีนมุกาโร วสฺส เย.
วุ จ เต	- อาเทศ จฺย เป็น จ	= ตสฺส จวคฺคยการวการตฺตํ สธาตฺวนฺตสฺส.
วุ จฺจ เต	- ซ้อน จ	= ปร เทฺวภาโว ฐาเน.
วุจฺจเต	- สำเร็จรูปเป็น **วุจฺจเต** ย่อมกล่าว	

ปัญจมี จงกล่าว

กัตตุ อุ. **วจตุ วจนฺตุ, วจ วจาหิ วจถ, วจามิ วจาม.**
กัมมะ อุ. **วุจฺจตุ วุจฺจนฺตุ, วุจฺจ วุจฺจาหิ วุจฺจถ, วุจฺจามิ วุจฺจาม.**

สัตตมี พึงกล่าว

กัตตุ อุ. **วเจยฺย วเจยฺยุํ, วเจยฺยาสิ วเจยฺยาถ, วเจยฺยามิ วเจยฺยาม.**
กัมมะ อุ. **วุจฺเจยฺย วุจฺเจยฺยุํ, วุจฺเจยฺยาสิ วุจฺเจยฺยาถ, วุจฺเจยฺยามิ วุจฺเจยฺยาม.**

หิยยัตตนี ได้กล่าวแล้ว

กัตตุ อุ. **อวจา อวจู, อวจ อวโจ อวจุตฺถ, อวจ อวจํ อวจมฺหา, อวจุตฺถ ...**
ลง อุ อาคม = กฺวจิ ธาตุ
กัมมะ อุ. **อวุจฺจา อวุจฺจู, ...**

๔๗๙. วจสฺสชฺชตนิมฺหิ มกาโร โอ. (๔ บท, อาเทสวิธิ)

เพราะอัชชตนีวิภัตติ อาเทศ อ ของ วจ ธาตุ เป็น โอ

มกาโร สนฺธิโช มอักษร เป็นอาคมในสนธิ เพื่ออ่านง่าย

อัชชตนี ได้กล่าวแล้ว

กัตตุ อุ. **อโวจิ อโวจุํ, อโวโจ อโวจุตฺถ, อโวจึ อโวจุมฺห, อโวจ อโวจฺ ...**

กัมมะ อุ. **อวุจฺจิตฺถ**

ลง อุ อาคม = กฺวจิ ธาตุ...

รัสสะ อา เป็น อ, อู เป็น อุ = กฺวจิ ธาตุ...

อาเทศ อา เป็น ตฺถ = กฺวจิ ธาตุ...

ทำตัวรูป

อโวจ = วจ + อา (กัตตุ)

อโวจ ศัพท์เดิมคือ วจ วิยตฺติยํ วาจายํ ในการพูดชัดเจน

วจ	- เรียก วจ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
วจฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
วจฺ อา	- ลง อา อัชชตนีวิภัตติ ในอดีตกาลอันใกล้	= สมีเปชฺชตนี.
อ วจฺ อา	- ลง อ อาคมหน้าธาตุ	= อการาคโม หิยฺยตฺตนีอชฺชตนีกาลาติปตฺตีสุ.
อ โวจฺ อา	- อาเทศ อ ของ ว เป็น โอ	= วจสฺสชฺชตนิมฺหิ มกาโร โอ.
อ โวจฺ อ	- รัสสะ อา วิภัตติ เป็น อ	= กฺวจิ ธาตุ...
อโวจ	- รวม จฺ เข้ากับ อ หลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
อโวจ	- สำเร็จรูปเป็น **อโวจ** กล่าวแล้ว	

ภวิสสันตี จักกล่าว

กัตตุ อุ. **วกฺขติ วกฺขนฺติ, วกฺขสิ วกฺขถ, วกฺขามิ วกฺขาม.**

อาเทศ **สฺส** ที่อยู่หลังจาก **วจ มุจ ภุช** เป็น **ข** = สปฺปจฺจยศัพท์ ในสูตร กรสฺส ...

เพราะ **ข** อาเทศพยัญชนะสุดท้ายธาตุ เป็น **กฺ** = โก เข จ.

ทำตัวรูป

วกฺขติ = วจ + สฺสติ (กัตตุ)

วกฺขติ ศัพท์เดิมคือ วจ วิยตฺติยํ วาจายํ ในการพูดชัดเจน

วจ	- เรียก วจ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
วจฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
วจฺ สฺสติ	- ลง สฺสติ ภวิสสันตีวิภัตติ ในอนาคตกาล	= อนาคเต ภวิสฺสนฺตี.
วจฺ ขติ	- หลังจาก วจ ธาตุ อาเทศ สฺส เป็น ข	= สปจฺจยศัพท์ ในสูตร กรสฺส สปจฺจยสฺส กาโห.
วกฺ ขติ	- เพราะ ข อาเทศ จฺ เป็น กฺ	= โก เข จ.
วกฺขติ	- สำเร็จรูปเป็น **วกฺขติ** จักกล่าว	

วส นิวาเส ในการอยู่

วัตตมานา ย่อมอยู่

กัตตุ อุ. **วสติ วสนฺติ, ...**

กัมมะ อุ. **วุสฺสติ วุสฺสนฺติ, ...**

วัตตมานา จงอยู่

กัตตุ อุ. **วสตุ วสนฺตุ, ...**

สัตตมี พึงอยู่

กัตตุ อุ. **วเสยฺย วเสยฺยุํ, ...**

อัชชตนี อยู่แล้ว ได้อยู่แล้ว

กัตตุ อุ. **อวสิ วสิ วสึสุ วสุํ, ...**

ภวิสสันตี จักอยู่

กัตตุ อุ. **วจฺฉติ วจฺฉนฺติ, วจฺฉสิ วจฺฉถ, วจฺฉามิ วจฺฉาม, ...**

วสิสฺสติ วสิสฺสนฺติ, ...

อาเทศ **สฺส** เป็น **ฉ** = สปฺปจฺจยศัพท์ ในสูตร กรสฺส ...

เพราะ **ฉ** อาเทศพยัญชนะสุดท้ายธาตุ เป็น **จฺ** = พฺยญฺชนนฺตสฺส โจ ฉปฺปจฺจเยสุ จ.

กาลาติปัตติ จักได้อยู่แล้ว

กัตตุ อุ. **อวสิสฺส อวสิสฺสํสุ, ...**

ทำตัวรูป

วุสฺสติ = วส + เต (กัมมะ)

วุสฺสติ ศัพท์เดิมคือ วส นิวาเส ในการอยู่

วส	- เรียก วส ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
วสฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
วสฺ เต	- ลง เต วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
วสฺ ย เต	- ลง ย ปัจจัยในกัมมะ	= ภาวกมฺเมสุ โย.
วุสฺ ย เต	- เพราะ ย อาเทศ อ ของ ว เป็น อุ	= วจวสวหาทีนมุกาโร วสฺส เย.
วุสฺ ส เต	- อาเทศ ย เป็น ส ปุพพรูป	= ปุพฺพรูปญฺจ.
วุสฺ ส ติ	- อาเทศอัตตโนบท เป็นปรัสสบท	= อตฺตโนปทานิ ปรสฺสปทตฺตํ.
วุสฺสติ	- สำเร็จรูปเป็น **วุสฺสติ** ย่อมอยู่	

วจฺฉติ = วส + สฺสติ (กัตตุ)

วจฺฉติ ศัพท์เดิมคือ วส นิวาเส ในการอยู่

วส	- เรียก วส ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
วสฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
วสฺ สฺสติ	- ลง สฺสติ ภวิสสันตีวิภัตติ ในอนาคตกาล	= อนาคเต ภวิสฺสนฺตี.
วสฺ ฉติ	- หลังจาก วส ธาตุ อาเทศ สฺส เป็น ฉ	= สปฺปจฺจยศัพท์ ในสูตร กรสฺส สปฺปจฺจยสฺส กาโห.

วจฺ ฉติ - เพราะ ฉ อาเทศ สฺ เป็น จฺ = พฺยญฺชนนฺตสฺส โจ ฉปฺปจฺจเยสุ จ.
วจฺฉติ - สำเร็จรูปเป็น **วจฺฉติ** จักอยู่

รุท อสฺสุวิโมจเน ในการหลั่งน้ำตา ร้องไห้

วัตตมานา ย่อมร้องไห้

กัตตุ อุ. **โรทติ โรทนฺติ, ...** (วุทธิ อุ เป็น โอ = อญฺเญสุ จ)

ภวิสสันตี จักร้องไห้

กัตตุ อุ. **รุจฺฉติ รุจฺฉนฺติ, ...**
โรทิสฺสติ โรทิสฺสนฺติ, ...

กุส อกฺโกเส ในการด่า

วัตตมานา ย่อมด่า

กัตตุ อุ. **อกฺโกสติ อกฺโกสนฺติ, ...**
อาปุพพะ, ซ้อน กฺ, รัสสะ อา เป็น อ = กฺวจิ ธาตุ...
ลง อ ปัจจัย, วุทธิ อุ เป็น โอ = อญฺเญสุ จ.

ทำตัวรูป

อกฺโกสติ = อา + กุส + อ + ติ (กัตตุ)

อกฺโกสติ ศัพท์เดิมคือ อาปุพพะ กุส อกฺโกเส ในการด่า

อา กุส - เรียก กุส ว่าธาตุ = ภูวาทโย ธาตโว.
อา กุสฺ - ลบสระสุดท้ายธาตุ = ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
อา กุสฺ ติ - ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล = วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
อา กกุสฺ ติ - ซ้อน กฺ = ปร เทฺวภาโว ฐาเน.
อ กกุสฺ ติ - รัสสะ อา เป็น อ = กฺวจิ ธาตุ...
อ กกุสฺ อ ติ - ลง อ วิกรณปัจจัย = ภูวาทิโต อ.
อ กฺโกสฺ อ ติ - วุทธิ อุ เป็น โอ = อญฺเญสุ จ.
อกฺโกสติ - รวม สฺ เข้ากับสระหลัง = นเย ปรํ ยุตฺเต.
อกฺโกสติ - สำเร็จรูปเป็น **อกฺโกสติ** ย่อมด่า

ปัญจมี จงด่า

กัตตุ อุ. **อกฺโกสตุ อกฺโกสนฺตุ, ...**

สัตตมี พึงด่า

กัตตุ อุ. **อกฺโกเสยฺย อกฺโกเสยฺยุํ, ...**

๔๘๐. **กุสสฺมา ที จฺฉิ.** (๓ บท, อาเทส+โลปวิธิ)
หลังจาก กุส ธาตุ อาเทศ อี วิภัตติ เป็น จฺฉิ และลบพยัญชนะสุดท้ายธาตุ บ้าง

อัชชตนี ได้ด่าแล้ว

กัตตุ อุ. **อกฺโกจฺฉิ อกฺโกจฺฉึสุ ...**
อกฺโกสิ อกฺโกสึสุ, ...

ภวิสสันตี จักด่า

กัตตุ อุ. **อกฺโกสิสฺสติ อกฺโกสิสฺสนฺติ, ...**

ภวิสสันตี จักได้ด่าแล้ว

กัตตุ อุ. **อกฺโกสิสฺส อกฺโกสิสฺสํสุ, ...**

ทำตัวรูป

อกฺโกจฺฉิ = อา + กุส + อี (กัตตุ)

อกฺโกจฺฉิ ศัพท์เดิมคือ อาปุพพะ กุส อกฺโกเส ในการด่า

อา กุส	- เรียก กุส ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
อา กุสฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
อา กุสฺ อี	- ลง อี อัชชตนีวิภัตติ ในอดีตกาล	= สมีเปชฺชตนี.
อา กกุสฺ อี	- ซ้อน ก	= ปร เทฺวภาโว ฐาเน.
อ กกุสฺ อี	- รัสสะ อา เป็น อ	= กฺวจิ ธาตุ...
อ กฺโกสฺ อี	- วุทธิ อุ เป็น โอ	= อญฺเญสุ จ.
อกฺโก จฺฉิ	- อาเทศ อี เป็น จฺฉิ และลบ สฺ	= กุสสฺมา ที จฺฉิ.
อกฺโกจฺฉิ	- สำเร็จรูปเป็น **อกฺโกจฺฉิ** ด่าแล้ว	

วห ปาปเน ในการนำไป (ให้ถึง)

๔๘๑. หวิปริยโย โล วา. (๓ บท, วิปริยย+อาเทสวิธิ)

เพราะ ย ปัจจัย สลับ หฺย เป็น ยฺห และอาเทศ ยฺ เป็น ลฺ บ้าง

วาศัพท์ มีอรรถววัตถิตวิภาสา ไม่อาเทศ **ยฺ** เป็น **ลฺ** ในอุทาหรณ์ว่า **คยฺหติ**

วัตตมานา ย่อมนำไป

กัตตุ อุ. **วหติ วหนฺติ, ...**

กัมมะ อุ. **วุยฺหติ วุลฺหติ วุยฺหนฺติ, ...**
สลับ หฺย เป็น ยฺห, และอาเทศ ยฺ เป็น ลฺ บ้าง

ปัญจมี จงนำไป

กัตตุ อุ. **วหตุ วหนฺตุ, ...**

กัมมะ อุ. **วุยฺหตุ วุยฺหนฺตุ, ...**

สัตตมี พึงนำไป

กัตตุ อุ. **วเหยฺย วเหยฺยุํ, ...**

กัมมะ อุ. **วุยฺเหยฺย วุยฺเหยฺยุํ, ...**

อัชชตนี นำไปแล้ว

กัตตุ อุ. **อวหี อวหีสุ, ...**

กัมมะ อุ. **อวุยฺหิตฺถ อวุยฺหา, ...**

ภวิสสันตี จักนำไป

กัตตุ อุ. **วหิสฺสติ วหิสฺสนฺติ, ...**

กัมมะ อุ. **วุยฺหิสฺสติ วุยฺหิสฺสนฺติ, ...**

กาลาติปัตติ จักได้นำไปแล้ว

กัตตุ อุ. **อวหิสฺส วหิสฺสํสุ, ...**

กัมมะ อุ. **อวุยฺหิสฺส อวุยฺหิสฺสํสุ, ...**

ทำตัวรูป

วุยฺหติ วุลฺหติ = วห + ย + เต (กัมมะ)

วุยฺหติ วุลฺหติ ศัพท์เดิมคือ วห ปาปเน ในการนำไป

วห	-	เรียก วห ว่าธาตุ	=	ภูวาทโย ธาตโว.
วหฺ	-	ลบสระสุดท้ายธาตุ	=	ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
วหฺ เต	-	ลง เต วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	=	วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
วหฺ ย เต	-	ลง ย ปัจจัยในกัมมะ	=	ภาวกมฺเมสุ โย.
วยฺห เต	-	สลับ หฺย เป็น ยฺห	=	หวิปริยโย โล วา.
วลฺห เต	-	อาเทศ ยฺ เป็น ลฺ บ้าง	=	หวิปริยโย โล วา.
วุลฺห เต	-	อาเทศ อ ของ ว เป็น อุ	=	วจวสวหาทีนมุกาโร วสฺส เย.
วุลฺห ติ	-	อาเทศอัตตโนบท เป็นปรัสสบท	=	อตฺตโนปทานิ ปรสฺสปทตฺตํ.
วุยฺหติ วุลฺหติ	-	สำเร็จรูปเป็น **วุยฺหติ วุลฺหติ วุฬฺหติ** (อันเขา) ย่อมนำไป		

ชร วโยหานิมฺหิ ในความเสื่อมวัย ความแก่ คร่ำคร่า

๔๘๒. **ชรมรานํ ชีรชียฺยมียฺยา วา.** (๓ บท, อาเทสวิธิ)

อาเทศ ชร ธาตุ เป็น ชีร ชียฺย และอาเทศ มร ธาตุ เป็น มียฺย บ้าง

วัตตมานา ย่อมเสื่อมวัย ย่อมแก่ ย่อมคร่ำคร่า

กัตตุ อุ. **ชีรติ ชีรนฺติ, ...**

ชียฺยติ ชียฺยนฺติ, ...

ชียติ ชียนฺติ, ...

กัมมะ อุ. **ชีรียติ ชีรียนฺติ, ...**

ชียฺยติ ชียฺยนฺติ, ...

ปัญจมี จงแก่

กัตตุ อุ. **ชีรตุ ชีรนฺตุ, ...**

กัมมะ อุ. **ชียฺยตุ ชียฺยนฺตุ, ...**

สตฺตมี พึงแก่

กัตตุ อุ. **ชีเรยฺย ชีเรยฺยุํ, ...**

กัมมะ อุ. **ชียฺเยยฺย ชียฺเยยฺยุํ, ...**

อัชชตนี แก่แล้ว

กัตตุ อุ. **อชีรี ชีรี อชีรึสุ, ...**

กัมมะ อุ. **ชียฺยี ชียฺยึสุ, ...**

ภวิสสันตี จักแก่

กัตตุ อุ. **ชีริสฺสติ ชีริสฺสนฺติ, ...**

กัมมะ อุ. **ชียฺยิสฺสติ ชียฺยิสฺสนฺติ, ...**

กาลาติปัตติ จักได้แก่แล้ว

กัตตุ อุ. **อชีริสฺส ชีริสฺสํสุ, ...**

กัมมะ อุ. **อชียฺยิสฺส อชียฺยิสฺสํสุ, ...**

ทำตัวรูป

ชีรติ ชียฺยติ ชียติ = ชร + อ + ติ (กัตตุ)

ชีรติ ชียฺยติ ชียติ ศัพท์เดิมคือ ชร วโยหานิมฺหิ ในความแก่

ชร	- เรียก ชร ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ชรฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
ชรฺ ติ	- ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
ชีรฺ ชียฺยฺ ติ	- อาเทศ ชรฺ เป็น ชีรฺ และ ชียฺยฺ	= ชรมรานํ ชีรชียฺยมียฺยา วา.
ชีรฺ ชียฺยฺ ชียฺ ติ	- ลบ ยฺ หนึ่งตัวบ้าง	= กฺวจิ ธาตุ...
ชีรฺ ชียฺยฺ ชียฺ อ ติ	- ลง อ วิกรณปัจจัย	= ภูวาทิโต อ.
ชีรติ ชียฺยติ ชียติ	- รวม รฺ และ ยฺ เข้ากับสระหลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
ชีรติ ชียฺยติ ชียติ	- สำเร็จรูปเป็น **ชีรติ ชียฺยติ ชียติ** ย่อมแก่	

ชียฺยติ = ชร + ย + เต (กัมมะ)

ชียฺยติ ศัพท์เดิมคือ ชร วโยหานิมฺหิ ในความแก่

ชร	- เรียก ชร ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ชรฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
ชรฺ เต	- ลง เต วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
ชรฺ ย เต	- ลง ย ปัจจัยในกัมมะ	= ภาวกมฺเมสุ โย.
ชียฺยฺ ย เต	- อาเทศ ชรฺ เป็น ชียฺยฺ	= ชรมรานํ ชีรชียฺยมียฺยา วา.
ชียฺ ย เต	- ลบ ยฺ หนึ่งตัวบ้าง	= กฺวจิ ธาตุ...
ชียฺ ย ติ	- อาเทศอัตตโนบท เป็นปรัสสบท	= อตฺตโนปทานิ ปรสฺสปทตฺตํ.
ชียฺยติ	- สำเร็จรูปเป็น **ชียฺยติ** (อันเขา) ย่อมแก่	

มร ปาณจาเค ในการสละชีวิต ความตาย

วัตตมานา ย่อมตาย

กัตตุ อุ. **มียฺยติ มียฺยนฺติ, ...**
มียติ มียนฺติ,, ...
มรติ มรนฺติ, ...

อัชชตนี ตายแล้ว

กัตตุ อุ. **มรี มรึสุ, ...**

ภวิสสันตี จักตาย

กัตตุ อุ. **มริสฺสติ มริสฺสนฺติ มริสฺสเร, ...**

อุ. **สพฺเพ สตฺตา มรนฺติ จ มรึสุ จ มริสฺสเร**
ตเถวาหํ มริสฺสามิ นตฺถิ เม เอตฺถ สํสโย.

ทิส เปกฺขเน ในการเห็น มอง ดู พบ เยี่ยม

๔๘๓. ทิสฺสฺส ปสฺสทิสฺสทกฺขา วา. (๓ บท, อาเทสวิธิ)

อาเทศ ทิส ธาตุ เป็น ปสฺส ทิสฺส และ ทกฺข บ้าง

วาศัพท์ มีอรรถววัตถิตวิภาสา กำหนดไว้ว่า รูปอาเทศ ทิสฺส จะมีเฉพาะกัมมะในสัพพธาตุกะเท่านั้น

วัตตมานา ย่อมเห็น

กัตตุ อุ. **ปสฺสติ ปสฺสนฺติ**, ...
ทกฺขติ ทกฺขนฺติ, ...

กัมมะ อุ. **ทิสฺสเต ทิสฺสนฺเต**, ... (ลบ ย ปัจจัย = กฺวจิ ธาตุ...)
ทิสฺสติ ทิสฺสนฺติ, ...
วิปสฺสียติ วิปสฺสียนฺติ, ...
ทกฺขียติ ทกฺขียนฺติ, ...

ปัญจมี จงดู

กัตตุ อุ. **ปสฺสตุ ปสฺสนฺตุ**, ...
ทกฺขตุ ทกฺขนฺตุ, ...

กัมมะ อุ. **ทิสฺสตุ ทิสฺสนฺตุ**, ... (ลบ ย ปัจจัย = กฺวจิ ธาตุ...)

สัตตมี พึงดู

กัตตุ อุ. **ปสฺเสยฺย ปสฺเสยฺยุํ**, ...
ทกฺเขยฺย ทกฺเขยฺยุํ, ...

กัมมะ อุ. **ทิสฺเสยฺย ทิสฺเสยฺยุํ**, ... (ลบ ย ปัจจัย = กฺวจิ ธาตุ...)

หิยยัตตนี เห็นแล้ว ได้เห็นแล้ว

กัตตุ อุ. **อทฺทสา อทฺทส**, ...
อาเทศ อิ ของ ทิส เป็น อ, และรัสสะ อา วิภัตติเป็น อ = กฺวจิ ธาตุ...
ซ้อน ทฺ = ปร เทฺวภาโว ฐาเน.

กัมมะ อุ. **อทิสฺส**, ... (ลบ ย ปัจจัย = กฺวจิ ธาตุ...)

อัชชตนี เห็นแล้ว ได้เห็นแล้ว

กัตตุ อุ. **อปสฺสิ ปสฺสิ อปสฺสึสุ ปสฺสึสุ, อปสฺสิ ปสฺสิ อปสฺสิตฺถ ปสฺสิตฺถ, -**
อปสฺสึ ปสฺสึ อปสฺสิมฺห ปสฺสิมฺห.
อทฺทสิ ทสิ อทฺทสํสุ ทสํสุ, ...
อทฺทกฺขิ อทฺทกฺขึสุ, ...

กัมมะ อุ. **อทิสฺสิ อทิสฺสํสุ**, ... (รูปนี้ไม่ควรมี เพราะอาเทศเป็น ทิสฺส มีเฉพาะสัพพธาตุกะ)

ภวิสสันตี จักเห็น

กัตตุ อุ. **ปสฺสิสฺสติ ปสฺสิสฺสนฺติ**, ...
ทกฺขิติ ทกฺขินฺติ, ...
ลบ สฺส ต้นวิภัตติ = ภวิสฺสนฺติมฺหิ สฺสสฺส จ โยควิภาคะ ในสูตร โหติสฺสเร โหเห ...
ลง อิ อาคม = อิการาคโม อสพฺพธาตุกมฺหิ.
ทกฺขิสฺสติ ทกฺขิสฺสนฺติ, ...

กาลาติปัตติ จักได้เห็นแล้ว

กัตตุ อุ. **อปสฺสิสฺส อปสฺสิสฺสํสุ**, ...
อทกฺขิสฺส อทกฺขิสฺสํสุ, ...

ทำตัวรูป

ปสฺสติ ทกฺขติ = ทิส + อ + ติ (กัตตุ)

ปสฺสติ ทกฺขติ ศัพท์เดิมคือ ทิส เปกฺขเน ในการดู

ทิส	- เรียก ทิส ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ทิสฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
ทิสฺ ติ	- ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
ปสฺสฺ ทกฺขฺ ติ	- อาเทศ ทิสฺ เป็น ปสฺสฺ และ ทกฺขฺ	= ทิสสฺส ปสฺสทิสฺสทกฺขา วา.
ปสฺสฺ ทกฺขฺ อ ติ	- ลง อ วิกรณปัจจัย	= ภูวาทิโต อ.
ปสฺสติ ทกฺขติ	- รวม สฺ และ ขฺ เข้ากับสระหลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
ปสฺสติ ทกฺขติ	- สำเร็จรูปเป็น **ปสฺสติ ทกฺขติ** ย่อมดู	

ทิสฺสติ = ทิส + ย + เต (กัมมะ)

ทิสฺสติ ศัพท์เดิมคือ ทิส เปกฺขเน ในการดู

ทิส	- เรียก ทิส ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ทิส	- ไม่ลบสระสุดท้ายธาตุบ้าง	= กฺวจิศัพท์ ในสูตร ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
ทิส เต	- ลง เต วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
ทิสฺส เต	- อาเทศ ทิส เป็น ทิสฺส	= ทิสสฺส ปสฺสทิสฺสทกฺขา วา.
ทิสฺส ย เต	- ลง ย ปัจจัยในกัมมะ	= ภาวกมฺเมสุ โย.
ทิสฺส เต	- ลบ ย ปัจจัย	= กฺวจิ ธาตุ...
ทิสฺส ติ	- อาเทศอัตตโนบท เป็นปรัสสบท	= อตฺตโนปทานิ ปรสฺสปทตฺตํ.

ทิสฺสติ - สำเร็จรูปเป็น **ทิสฺสติ** (อันเขา) ย่อมดู

สท วิสรณคตฺยาวสาเนสุ ในการแผ่ไป และความสิ้นสุดแห่งการไป (นั่ง)

๔๘๔. สทสฺส สีทตฺตํ. (๒ บท, อาเทสวิธิ)

เพราะวิภัตติและปัจจัยทั้งปวง อาเทศ สท ธาตุ เป็น สีท บ้าง

วัตตมานา ย่อมนั่ง

กัตตุ อุ. **นิสีทติ นิสีทนฺติ,** ...

ภาวะ อุ. **นิสชฺชเต,** ... (อาเทศ ทฺย เป็น ช)

ปัญจมี จงนั่ง

กัตตุ อุ. **นิสีทตุ นิสีทนฺตุ,** ...

สัตตมี พึงนั่ง

กัตตุ อุ. **นิสีเท นิสีเทยฺย นิสีเทยฺยุํ,** ...

อัชชตนี นั่งแล้ว

กัตตุ อุ. **นิสีทิ นิสีทึสุ**, ...

ภวิสสันตี จักนั่ง

กัตตุ อุ. **นิสีทิสฺสติ นิสีทิสฺสนฺติ,** ...

กาลาติปัตติ จักได้นั่งแล้ว

กัตตุ อุ. **นิสีทิสฺส นิสีทิสฺสํสุ,** ...

ทำตัวรูป

นิสีทติ = นิ + สท + อ + ติ (กัตตุ)

นิสีทติ ศัพท์เดิมคือ สท วิสรณคตฺยาวสาเนสุ ในการแผ่ไป และสิ้นสุดแห่งการไป

นิ สท	- เรียก สท ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
นิ สทฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
นิ สทฺ ติ	- ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
นิ สีทฺ ติ	- อาเทศ สทฺ เป็น สีทฺ	= สทสฺส สีทตฺตํ.
นิ สีทฺ อ ติ	- ลง อ วิกรณปัจจัย	= ภูวาทิโต อ.
นิสีทติ	- รวม ทฺ เข้ากับสระหลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
นิสีทติ	- สำเร็จรูปเป็น **นิสีทติ** ย่อมนั่ง	

ยช เทวปูชาสงฺคติกรณทาเนสุ ในการบูชาเทวดา รวบรวม และให้

๔๘๕. ยชสฺสาทิสฺสิ. (๓ บท, อาเทสวิธิ)

เพราะ ย ปัจจัย อาเทศ ยฺ ตัวต้นของ ยช ธาตุ เป็น อิ

วัตตมานา ย่อมบูชา

กัตตุ อุ. **ยชติ ยชนฺติ** ...
กัมมะ อุ. **อิชฺชเต** ... (ชฺย เป็น ช = ตสฺส จวคฺค..)

ปัญจมี จงบูชา
กัตตุ อุ. **ยชตุ ยชนฺตุ** ...
กัมมะ อุ. **อิชฺชตํ** ...

สัตตมี พึงบูชา
กัตตุ อุ. **ยเช** ...
กัมมะ อุ. **อิชฺเชถ** ...

อัชชตนี บูชาแล้ว
กัตตุ อุ. **ยชิ** ...
กัมมะ อุ. **อิชฺชิตฺถ** ...

ภวิสสันตี จักบูชา
กัตตุ อุ. **ยชิสฺสติ** ...
กัมมะ อุ. **อิชฺชิสฺสเต** ...

กาลาติปัตติ จักได้บูชาแล้ว
กัตตุ อุ. **ยชิสฺส นิสีทิสฺสํสุ** ...
กัมมะ อุ. **อิชฺชิสฺสถ** ...

ทำตัวรูป

อิชฺชเต = ยช + ย + เต (กัมมะ)

อิชฺชเต ศัพท์เดิมคือ ยช เทวปูชาสงฺคติกรณทาเนสุ ในการบูชา การรวมรวม และการให้

ยช	- เรียก ยช ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
ยชฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
ยชฺ เต	- ลง เต วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
อิชฺ เต	- อาเทศ ย เป็น อิ	= ยชสฺสาทิสฺสิ.
อิชฺ ย เต	- ลง ย ปัจจัยในกัมมะ	= ภาวกมฺเมสุ โย.
อิช เต	- อาเทศ ชฺย เป็น ช	= ตสฺส จวคฺคยการวการตฺตํ สธาตฺวนฺตสฺส.
อิชฺช เต	- ซ้อน ชฺ	= ปร เทฺวภาโว ฐาเน.
อิชฺชเต	- สำเร็จรูปเป็น **อิชฺชเต** (อันเขา) ย่อมบูชา	

วท วิยตฺติยํ วาจายํ ในการพูดชัดเจน

๔๘๖. **วทสฺส วชฺชํ.** (๒ บท, อาเทสวิธิ)
เพราะวิภัตติทั้งปวง อาเทศ วท ธาตุ เป็น วชฺช บ้าง

๔๘๗. **โลปญฺเจตฺตมกาโร.** (๓ บท, อาเทส+โลปวิธิ)
อาเทศ อ ปัจจัย เป็น เอ หรือลบ อ ปัจจัย บ้าง

คาถา

ภูวาทิโต ชุโหตฺยาทิ โต จ อปจฺจโย ปโร
โลปมาปชฺชเต นาญฺโญ ววตฺถิตวิภาสโต.

เพราะ วา ศัพท์กล่าวกำหนดไว้
๑. ลบ อ ปัจจัย หลังจากภูวาทิคณะและชุโหตฺยาทิคณะ
๒. ไม่ลบ อ ปัจจัย หลังจากคณะอื่น

๔๘๘. กฺวจิ ธาตุวิภตฺติปฺปจฺจยานํ ทีฆวิปรีตาเทสโลปาคมา จ. (๔ บท, มหาสูตร)

ทีฆะธาตุ วิภัตติ ปัจจัย, รัสสะธาตุ วิภัตติ ปัจจัย, อาเทศธาตุ วิภัตติ ปัจจัย, ลบธาตุ วิภัตติ ปัจจัย, และลงอาคมธาตุ วิภัตติ ปัจจัย บ้าง

คาถา

๑. นามฺหิ รสฺโส กิยาทีนํ สํโยเค จญฺญธาตุนํ
อายูนํ วา วิภตฺตีนํ มฺหาสฺสานุตฺสฺส จ รสฺสตา.
๒. คมิโต จฺฉสฺส ญฺโฉ วาสฺส คมิสฺสชฺชตนิมฺหิ คา
อุ จาคโม วา ตฺถมฺเหสุ ธาตูนํ ยมฺหิ ทีฆตา.
๓. เอยฺเยยฺยาเสยฺยาเมตฺตญฺจ วา สฺเสสฺเสตฺตฺจ ปาปฺเณ
โอการา อตฺตมิตฺตญฺจ อาตฺถา ปปฺโปนฺติ วา ตฺถเถ.
๔. ตถา พฺรูโต ติอนฺตีนํ ออุ วาห จ ธาตุยา
ปโรกฺขาย วิภตฺติมฺหิ อนพฺภาสสฺส ทีฆตา.
๕. สํโยคนฺโต อกาเรตฺถ วิภตฺติปฺปจฺจยาทิ ตุ
โลปมาปชฺชเต นิจฺจ- เมกาโรการโต ปโร.

รัสสะ ๔ อย่าง บ้าง

๑. เพราะ นา ปัจจัย รัสสะ กี ธาตุเป็นต้น
๒. เพราะ พยัญชนสังโยค รัสสธาตุอื่น (มี ทา ธา มา ฐา หา ปา เป็นต้น)
๓. รัสสะ อา อี และ อู วิภัตติ
๔. รัสสะ อา ที่สุด มฺหา และ สฺสา วิภัตติ

อาเทศ ๙ อย่างบ้าง

๑. เพราะอัชชตนีวิภัตติ อาเทศ จฺฉ ของ คมุ ธาตุ เป็น ญฺฉ
๒. เพราะอัชชตนีวิภัตติ อาเทศ คมุ ธาตุ เป็น คา
๓. อาเทศ เอยฺย เอยฺยาสิ และ เอยฺยามิ เป็น เอ
๔. อาเทศ เอ ของ สฺเส วิภัตติ เป็น อ
๕. อาเทศ โอ หียยัตตนีวิภัตติ เป็น อ
๖. อาเทศ โอ อัชชตนีวิภัตติ เป็น อิ
๗. อาเทศ อา อัชชตนีวิภัตติเป็น ตฺถ
๘. อาเทศ ตฺถ หียยัตตนีวิภัตติ เป็น ถ

๙. หลังจาก พฺรู ธาตุ อาเทศ ติ วิภัตติ เป็น อ
อาเทศ อนฺติ วิภัตติ เป็น อุ
และอาเทศ พฺรู ธาตุ เป็น อาห

อาคม ๑ อย่าง บ้าง

๑. เพราะ ตฺถ และ มฺห วิภัตติ ลง อุ อาคม

ทีฆะ ๒ อย่าง บ้าง

๑. เพราะ ย ปัจจัย ทีฆะ สุ ธาตุเป็นต้น
๒. เพราะปโรกขา วิภัตติ ทีฆะสระอันไม่ใช่อัพภาสะ

ลบ ๑ อย่าง แน่นอน

๑. ลบ อ อักษรที่อยู่หลังจาก เอ โอ และอยู่หน้าพยัญชนะสังโยค ของวิภัตติและปัจจัย

วัตตมานา ย่อมกล่าว

กัตตุ อุ. **วชฺเชติ วชฺเชนฺติ, วชฺเชสิ วชฺเชถ, วชฺเชมิ วชฺเชม, วชฺชามิ วชฺชาม.**
(ลบ อ ที่ อนฺติ = กฺวจิ ธาตุ...)
วเทติ วเทนฺติ, วเทสิ วเทถ, วเทมิ วเทม,
วทติ วทนฺติ, วทสิ วทถ, วทามิ วทาม,

กัมมะ อุ. **วชฺชียติ วชฺชียนฺติ,** ...
วชฺชติ วชฺชนฺติ, ...
วทียติ วทียนฺติ, ...

ปัญจมี จงกล่าว

กัตตุ อุ. **วชฺเชตุ ยชนฺตุ** ...
วเทตุ ...
วทตุ ...

สัตตมี พึงกล่าว

กัตตุ อุ. **วชฺเช วชฺเชยฺย วชฺเชยฺยุํ, วชฺเช วชฺเชยฺยาสิ** ...
วเท วเทยฺย วเทยฺยุํ, วเทยฺยาสิ ...

อัชชตนี กล่าวแล้ว

กัตตุ อุ. **อวทิ วทิ วทึสุ,** ...

ภวิสสันตี จักกล่าว

กัตตุ อุ. **วทิสฺสติ วทิสฺสนฺติ,** ...

กาลาติปัตติ จักได้กล่าวแล้ว

กัตตุ อุ. **อวทิสฺส อวทิสฺสํสุ** ...

กมุ ปทวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า การเดิน

ลง อ ปัจจัย, ซ้อนพยัญชนะต้นธาตุพร้อมสระบ้าง = กฺวจาทิวณฺณานเมกสฺสรานํ เทฺวภาโว.
เรียกอักษรเทฺวภาวะว่า อัพภาสะ = ปุพฺโพพฺภาโส.
อาเทศอัพภาสะ กวรรค เป็น จวรรค = ตสฺส จวคฺคยการวการตฺตํ สธาตฺวนฺตสฺส.

๔๘๙. **นิคฺคหีตญฺจ.** (๒ บท, อาคมวิธิ)

หลังจากอัพภาสะ ลงนิคหิตอาคม บ้าง

วาศัพท์ที่ตามมา มีอรรถววัตถิตวิภาสา กำหนดให้ลงนิคคหิตอาคม เฉพาะอัพภาสะของ กมฺ ธาตุ

วัตตมานา ย่อมกล่าว

กัตตุ อุ. **จงฺกมติ จงฺกมนฺติ**, ...
กมติ กมนฺติ, ...

ทำตัวรูป

จงฺกมติ = กมฺ + อ + ติ (กัตตุ)

จงฺกมติ ศัพท์เดิมคือ กมุ ปทวิกฺเขเป ในการเดิน

กมุ	- เรียก กมุ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
กมฺ	- ลบสระสุดท้ายธาตุ	= ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
กมฺ ติ	- ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
กมฺ อ ติ	- ลง อ วิกรณปัจจัย	= ภูวาทิโต อ.
กกมฺ อ ติ	- ซ้อน ก พร้อมสระ	= กฺวจาทิวณฺณานเมกสฺสรานํ เทฺวภาโว.
กกมฺ อ ติ	- เรียก ก ตัวหน้าว่า อัพภาสะ	= ปุพฺโพพฺภาโส.
จกมฺ อ ติ	- อาเทศ ก อัพภาสะ เป็น จ	= กวคฺคสฺส จวคฺโค.
จํกมฺ อ ติ	- หลังอัพภาสะ ลงนิคคหิตอาคม	= นิคฺคหีตญฺจ.
จงฺกมฺ อ ติ	- อาเทศ นิคคหิต เป็น วัคคันตะ งฺ	= วคฺคนฺตํ วา วคฺเค.
จงฺกมติ	- รวม มฺ เข้ากับสระ อ หลัง	= นเย ปรํ ยุตฺเต.
จงฺกมติ	- สำเร็จรูปเป็น **จงฺกมติ** ย่อมเดินไปเดินมา ย่อมจงกรม	

จล กมฺปเน ในความหวั่นไหว สั่น

วัตตมานา ย่อมกล่าว

กัตตุ อุ. **จญฺจลติ จญฺจลนฺติ**, ...
จลติ จลนฺติ, ...

ทล ทลเน ในความรุ่งเรือง

วัตตมานา ย่อมกล่าว

กัตตุ อุ. **ททฺทลฺลติ ททฺทลฺลนฺติ**, ...
ทลติ ทลนฺติ, ...
ซ้อน ท พร้อมสระ = กฺวจาทิวณฺณานเมกสฺสรานํ เทฺวภาโว.
ซ้อน ทฺ และ ลฺ = ปร เทฺวภาโว ฐาเน.

เฌ จินฺตายํ ในความคิด การเพ่ง

วัตตมานา ย่อมกล่าว

กัตตุ อุ. **ฌายติ ฌายนฺติ**, ...

อาเทศ เอ เป็น อาย = เต อาวายา โยควิภาคะ

ทำตัวรูป

ฌายติ = เฌ + อ + ติ (กัตตุ)

ฌายติ ศัพท์เดิมคือ เฌ จินฺตายํ ในความคิด

เฌ	- เรียก เฌ ว่าธาตุ	= ภูวาทโย ธาตโว.
เฌ ติ	- ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ ในปัจจุบันกาล	= วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.
เฌ อ ติ	- ลง อ วิกรณปัจจัย	= ภูวาทิโต อ.
ฌาย อ ติ	- เพราะสระหลัง อาเทศ เอ เป็น อาย	= เต อาวายา โยควิภาคะ.
ฌายติ	- แยก ลบ รวม	
ฌายติ	- สำเร็จรูปเป็น **ฌายติ** ย่อมคิด ย่อมคิด	

จบ อวุทธิกภูวาทินยะ ในภูวาทิคณะ
